ובימים טובים הכתובין במגילת תענית תנו רבנן אל יאמר אדם תלמיד אני איני ראוי להיות יחיד אלא [א]כל תלמידי חכמים יחידים אי זהו יחיד ואיזהו תלמיד יחיד כל שראוי למנותו פרנס על הצבור תלמיד [ב]כל ששואלין אותו דבר הלכה בלמודו ואומר ואפילו במסכת דכלה תנו רבנן לא כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה תלמיד עושה דברי ר' מאיר רבי [ג]יוסי אומר [ב]עושה וזכור לטוב לפי שאין שבח הוא לו אלא צער הוא לו תניא אידך לא [ג]כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה תלמיד עושה דברי רבי שמעון בן אלעזר רבן שמעון בן גמליאל אומר במה דברים אמורים בדבר של שבח אבל בדבר של צער עושה וזכור לטוב שאין שבח הוא לו אלא צער הוא לו [ד]ת"ר [ד]מי שהיה מתענה על הצרה ועברה על החולה ונתרפא הרי זה מתענה ומשלים [ה]ההולך ממקום שאין מתענין למקום שמתענין הרי זה מתענה עמהן [ה]ממקום שמתענין למקום שאין מתענין הרי זה מתענה ומשלים [ו]שכח ואכל ושתה אל יתראה בפני הצבור ואל ינהיג עידונין בעצמו שנאמר [1]ויאמר יעקב לבניו למה תתראו אמר להם יעקב לבניו אל תראו עצמכם כשאתם שבעין לא בפני עשו ולא בפני ישמעאל כדי שלא יתקנאו בכם [2]אל תרגזו בדרך אמר רבי אלעזר אמר להם יוסף לאחיו אל תתעסקו בדבר הלכה שמא תרגזו עליכם הדרך איני והאמר ר' אלעאי בר ברכיה [ה]שני תלמידי חכמים שמהלכים בדרך ואין ביניהן דברי תורה ראויין לישרף שנאמר [3]ויהי המה הולכים [ו](הולך) ודבר והנה רכב אש וסוסי אש ויפרדו בין שניהם טעמא דאיכא דיבור הא ליכא דיבור ראויין לישרף לא קשיא הא למיגרס הא לעיוני במתניתא תנא אל תפסיעו פסיעה גסה והכניסו חמה לעיר אל תפסיעו פסיעה גסה דאמר מר [ז]פסיעה גסה נוטלת [ח]אחד מחמש מאות ממאור עיניו של אדם והכניסו חמה לעיר כדרב יהודה אמר רב [ט]דאמר רב יהודה אמר רב לעולם יצא אדם בכי טוב ויכנס בכי טוב שנאמר [4]הבקר אור והאנשים שלחו אמר רב יהודה אמר רבי חייא [י]המהלך בדרך אל יאכל יותר משני רעבון מאי טעמא הכא תרגימו משום מעיינא במערבא אמרי משום מזוני מאי בינייהו איכא בינייהו

דיתיב

איזהו יחיד כו' שראוי למנותו פרנס על הצבור (ד) להיות פרנס ואיזהו תלמיד כל ששואלין דבר הלכה בכל מקום וכו'. וקשה דהכא משמע דקרי תלמיד אותו שיודע להשיב כששואלין לו דבר הלכה בכל מקום ואומרה והתם אמרינן במס' שבת פרק ואלו קשרים (דף קיד.) איזהו תלמיד הראוי למנותו פרנס על הצבור כשיודע להשיב כל ששואלין (ה) דבר הלכה ואפילו במסכת כלה אלמא הראוי למנותו פרנס על הצבור הוי כשיודע להשיב והכא משמע דאותו הראוי למנותו פרנס הוי מילתא אחריתי ועוד דהכא משמע דיחיד עדיף מדקאמר בסמוך לא כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה אבל הרוצה לעשות עצמו תלמיד עושה ויש לומר דיש חילוק בתלמיד דדוקא כשהרב בא אל מקום אחד וכל התלמידים אצלו זה שואל אל הרב ממה שהוא לומד וזה שואל ממקום אחר ואותו הרב יודע להשיב לכל התלמידים לכל אחד ואחד כפי שאלתו ואפילו במס' כלה זהו יחיד דעדיף מתלמיד דהכא ונקרא תלמיד התם בפרק אלו קשרים אותו ודאי ראוי למנותו פרנס על הצבור אבל אם אינו יודע להשיב אלא במסכת שלו נקרא גם כן תלמיד ומזה איירי הכא:

ההולך ממקום שמתענין למקום שאין מתענין הרי מתענה ומשלים. ל"ש דעתו לחזור ל"ש אין דעתו לחזור הואיל וקבל עליו התענית: **למה** תתראו. כמו שמפרש אל תראו עצמכם בפני בני עשו וכו' ויש במדרש למה תתראו פירוש למה תהיו כחושין: **אל** תרגזו בדרך. ויש מדרש אל תפסיקו מדבר הלכה: **ואין** ביניהם דברי תורה ראוים לישרף דכתיב ויהי המה הולכים הלוך ודבר וגו' טעמא דאיכא דבור וכו'. ויש מדרש שהם היו מדברים דברים בטלים ומש"ה ראוין לישרף: **פסיעה** גסה נוטלת אחת מחמש מאות ממאור עיניו של אדם. ואין להקשות אם כן בחמש מאות פסיעות גסות יהיה ניטל כל מאור עיניו של אדם והא קא חזינן דלאו הכי הוה ונראה לפרש דהפסיעה ראשונה נוטל אחת מחמש מאות והפסיעה שניה נוטל פחות מן הראשונה ששניה אינה נוטלת אלא אחד מחמש מאות הנשארים כמו בעישורייתא דבי רבי (כתובות דף סח.) ר"ל העישור ממה שנשאר אבל עדיין קשה דמ"מ פסיעה ראשונה דנוטלת יותר מן השניה אלא יש לומר דלא נוטלת אלא פסיעה ראשונה דוקא ומכאן ואילך כיון דדש דש אי נמי פסיעה ראשונה נוטלת טפי משום (ו)דכל התחלות קשות: **לעולם** יצא אדם בכי טוב. פי' בפרק קמא דפסחים (דף ב.) (ועי"ע תוס' ב"ק ס:): **משום** מעיינא. פירוש משום שהכני מעיין הוי קשה להו:

אסור

וכן בימים טובים הכתובים במגילת תענית: תלמיד אני. ואיני חשוב כל כך כיחידים כלומר איני ראוי להתחיל תענית עם היחידים: **לא כל הרוצה לעשות עצמו יחיד.** לענין תענית: **עושה.** דנראה מגסי הרוח ותנן (אבות פ"ג משנה י) כל שרוח הבריות נוחה הימנו כו': הכי גרסינן **התלמידים עושין עצמן.** כדאמרינן לעיל שכל התלמידים ראויין לכך ואין בהם משום גסות הרוח: **רבי יוסי אומר.** כל אדם ואפילו שאינו תלמיד עושה עצמו יחיד להתענות וזכור לטוב דצער הוא לו ולא גסות. לישנא אחרינא גרסינן לא כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה תלמיד עושה כלומר ולא כל הרוצה נמי לעשות עצמו תלמיד להתנהג עצמו במדת (ז)תלמיד במלבושו ובמטתו ולהתנאות בסודר של תלמידי חכמים ושאר דברים עושה דכל הרוצה ליטול לו את השם לא יטול ורבי יוסי אריסא ומסתבר כי האי לישנא מדקא מהדר רבן שמעון בן גמליאל דבר של שבח אינו עושה מכלל דאיירי בשבח: **על החולה ונתרפא.** הוא הדין אם מת החולה בעי לקיומי נדרו: **על הצרה ועברה.** מתענה ומשלים ואם לאו נראה כמתנה עם קונו אם תעבור (ג) אתענה ואם לאו (לא) אתענה: **למקום שאין מתענין הרי זה מתענה ומשלים.** כל התעניות שקבלו עליהן בני עירו דנותנין עליו חומרי המקום שיצא משם: **אכל ושתה.** דיעבד: **אל יתראה בפניהן.** שנראה כשמח בין אבלים ויתקנאו בו: **ואל ינהיג עדונים בעצמו.** שלא יאמר הואיל ואכלתי כל שהוא אוכל הרבה: **אל תראו עצמכם.** שיש לכם חטים הרבה ולא הלכו אלא בשביל דבר זה שלא להתראות בפני בני עשו שהיו רעבים ורעבים: **תרגזו עליכם הדרך.** תתעו: **לישרף באש.** דכתיב והנה סוסי אש וכתיב בההוא ענינא הלוך ודבר. והכי כתביה לאשמועינן דאי לאו שהיו הולכין (א) בעומקה של הלכה לא [היו ניצולין]: **הא למגרס.** מבעי ליה באורחא אבל במלתא דמבעי ליה לעיוני לא: **במתניתא תנא.** מאי אל תרגזו בדרך אל תזיקו עצמכם בפסיעה גסה: **והכניסו חמה לעיר.** כשאתם לנין ושוכבין בדרך בעיירות הכניסו לעיר בעוד שהחמה זורחת: **יצא אדם בכי טוב.** שימתין עד שיאור כמו וירא אלהים את האור כי טוב (בראשית א): **ויכנס בכי טוב.** בערב בעוד שהחמה זורחת שאין ליסטין מצויין. אי נמי שלא יפול בבורות ובקעים שבעיר ושלא יעלילו עליו עלילות מרגל אתה או גנב: **הבוקר אור והאנשים שולחו המה וחמוריהם.** מיכן שיצאו בכי טוב והוא הדין ליכנס בכי טוב. יש ספרים דלא כתיב בהו האי קרא אלא מילתא דרב יהודה סברא הוא ולא בעי' קרא: **לא יאכל יותר ממה שאוכל בשני רעבון.** דאמר לקמן (דף יא.) שצריך להרעיב עצמו בשני רעבון: (הכא (ב). תלמוד זה בבלי הוא וכי משתעי בבבל קאמר הכא וכל הא לן והא להו בבבל קאמר): **משום מעיינא.** שלא יתחלחלו מעיו של אדם ברוב אכילתו מפני טורח הדרך. יש אומרים יהיו מעיו של אדם שופכין זה לזה כעין מעיין: **משום מזוני.** שמא (ג) אין לו לאח"כ:

דימיב

עין משפט
נר מצוה

ל א ב מיי' פ"ג מהלכות תעניות הלכה א טוש"ע א"ח סי' תקעה סעיף א:
לא ג מיי' פ"א מהלכות תעניות הלכה טו טוש"ע א"ח סי' תקסט סעיף א:
לב ד מיי' שם טוש"ע א"ח סי' תקעד סעיף ב:
לג ה מיי' שם וטוש"ע שם סעיף א:
לד ו מיי' שם הלכה [יד] טו טוש"ע שם סעיף ג [וסימן תקסח סעיף יב]:

◆

מוסף רש"י

ששואלין אותו דבר הלכה בלמודו. מאחד מן המקומות (קדושין מט: לגי' שם: בכל מקום) בכל הש"ס (שבת קיד. לגי' שם: בכל מקום). **ואפילו במסכת דכלה.** שאין עומק בה וברייתא היא וכן היא שניה כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה (קדושין שם). או: אפילו במסכת כלה דלא רגילי בה אינשי חזה נתן לנו וגרסה (שבת שם). **ויהי המה הולכים הלוך ודבר.** בדברי תורה, באליהו ובאלישע כתיב (סוטה מט.). **הא ליכא דיבור ראויין לישרף.** שעל מנת כן בא הרכב אש עליהם (שם). **פסיעה גסה.** יותר מאמה, פסיעה בינונית אמה (שבת קיג:). **לעולם יצא אדם בכי טוב ויכנס בכי טוב.** כשיוצא לדרך יכנס ערבית לבית מלון כעוד החמה זורחת ולמחר ימתין עד הנץ החמה ויצא ואז טוב לו, שהאור טוב לו שנאמר באור כי טוב, ומה היא טובתו, מפני החיות ומפני הלסטים (פסחים ב. לגי' שם: לעולם יכנס כו' ויצא כו').

◆

רבינו חננאל

ת"ר לא יאמר תלמיד איני ראוי לכך, אלא כל התלמידים ראוין לכך. איזהו יחיד, כל שראוי למנותו פרנס על הצבור. ואיזהו תלמיד, כל ששואלין אותו דבר הלכה בכל מקום ואומרה. פי', בכלום מקום, כלומר [בכל] מקום מן התלמוד, ואפי' במסכתא דכלה שמתעסקין בה כל תלמיד חכם שרוצים לשנותה בכלה [של אלול או בכלה] של אדר. תניא [לא] כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה, שנראה כיהירות. התלמידים עושין דברי ר' שמעון בן אלעזר. רבן שמעון בן גמליאל אומר דבר של שבח אינו עושה, דבר של צער עושה עצמו יחיד. וכן ר' יוסי אומר עושה וזכור לטוב, שאינו שבח לו התענית אלא צער הוא לו. ת"ר הרי שהיה מתענה על החולה ונתרפא, על צער צרה ועבורה מתענה ומשלים. ההולך ממקום שמתענין למקום שאין מתענין וכו'. זה [שאמר] יוסף לאחיו אל תרגזו בדרך, אל תתעסקו בד"ך [בדבר] הלכה. שלא תתגר עליהם הדרך. ואוקימנא לעיוני אבל במגרס לא, דא' שני תלמידי חכמים המהלכין בדרך ואין ביניהם דברי תורה ראוין לישרף, שנאמר ויהי המה הולכים הלוך ודבר והנה רכב אש וסוסי אש ויפרידו בין שניהם. במתניתא תנא אל תפסיעו פסיעה גסה, שנוטלת אחד מחמש מאות ממאור עיניו של אדם. והכניסו חמה לעיר, כדרב יהודה אמר רב, לעולם יכנס אדם בכי טוב ויצא בכי טוב. כלומר באור היום, כדכתיב וירא אלהים את האור כי טוב, וכתיב הבקר אור והאנשים שלחו. משום מעיינא. פי', אם יאכל הרבה יקחהו שילשול ויבא להתאחר מן השיירא.

מסורת הש"ס

א) שבת קיד. קדושין מט:, ב) [גי' רי"ף יהודה], ג) [תוספתא פ"א], ד) [תוספ' פ"ב], ה) סוטה מט., ו) [נ"ל הלוך], ז) ברכות מג: שבת קיג:, ח) [פסחים מב.], ט) פסחים ב. ב"ק ס: ע"ש, י) [ב"ב נז:], כ) [נ"ל לא תתענו], ל) [מכילתא הביאו רש"י פ' יתרו יט פ"ה].

◆

תורה אור השלם

1. וַיַּרְא יַעֲקֹב כִּי יֶשׁ שֶׁבֶר בְּמִצְרָיִם וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְבָנָיו לָמָּה תִּתְרָאוּ:
בראשית מב א
2. וַיְשַׁלַּח אֶת אֶחָיו וַיֵּלֵכוּ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אַל תִּרְגְּזוּ בַּדָּרֶךְ:
בראשית מה כד
3. וַיְהִי הֵמָּה הֹלְכִים הָלוֹךְ וְדַבֵּר וְהִנֵּה רֶכֶב אֵשׁ וְסוּסֵי אֵשׁ וַיַּפְרִדוּ בֵּין שְׁנֵיהֶם וַיַּעַל אֵלִיָּהוּ בַּסְּעָרָה הַשָּׁמָיִם:
מלכים ב ב יא
4. הַבֹּקֶר אוֹר וְהָאֲנָשִׁים שֻׁלְּחוּ הֵמָּה וַחֲמֹרֵיהֶם:
בראשית מד ג

◆

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה לישרף באש כו' שהיו הולכין בדבר של הלכה: (ב) ד"ה הכא תרגימו. בבבל תלמוד זה כו': (ג) ד"ה משום מזוני שמא לא יהיה לו לאח"כ: (ד) תוס' ד"ה איזהו כו' פרנס על הצבור ואיזהו תלמיד כו' כצ"ל ותיבות להיות פרנס נמחק: (ה) בא"ד כל ששואלין אותו דבר הלכה ואפילו:

◆

גליון הש"ס

גמ' המהלך בדרך אל יאכל כו'. עי' מג"א סי' קי ס"ק י:

◆

רבינו גרשום

הכתוב במגילת תענית. דלא להתענאה בהון. אל יאמר תלמיד איני ראוי לכך. להתענות. ר' יוסי אומר. כל אדם נמי עושה עצמו וזכור לטוב. אפילו במסי' כלה. שאין רגילין להתעסק בו. שאין שבח הוא לו. שמתענה. דבר של שבח אינו עושה. כגון חתן קורא ק"ש בלילה הראשון. של צער. מתענה. ות"ח עושה. בין של שבח בין של צער. הרי זה מתענה ומשלים. שנותנין עליו חומרי מקום שהלך לשם וחומרי מקום שיצא משם. אל יתראה בפניהם. כשהוא שבע. אל ינהיג בעצמו עידונין. שלא יאמר הואיל שאכלתין כל שהוא אוכל הרבה. והן רעיבין. מפני הרעב. שמא ירגז עליכם הדרך. שהרואה אתכם שאתם חולקין בדבור הלכה סבור נלחמים אתם ומתרגזים עליכם. בעיוני. לא עיוני באורחא. משום מעיינא. שאם אוכל הרבה מתכבד במיעיו ואין יכול לילך. משום מזוני. דלא שכיחי באורחא.